

переважають поняття „злість”, „підлість”, „слабкість”, „потворність”, що свідчить про знижене ставлення до людської особистості носіїв молодіжної субмови.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека.-М.:Языки русской культуры, 1995. – С.325.
2. Зацний Ю.А. Развитие словникового склада сучасної англійської мови.-Запоріжжя: ЗДУ, 1998. – 431с.
3. Маккормак Э. Когнитивная теория метафоры // Теория метафоры. Сборник. Общ. ред. Н.Д. Арутюновой и М. А. Журиной. – М.:Прогресс, 1990. – С. 358-386.
4. Розина Р.И. Семантические процессы при образовании жаргона // Ермакова О.П., Земская Е.А., Розина Р.И. Слова, с которыми мы все встречались. Толковый словарь общего жаргона.-М.: Азбуковник, 1999. – С. 35.
5. Селиванова Е.А. Когнитивная ономазиология – К.: Украинский филологический центр.- 2000. – 248 с.
6. Ставицька Л. Український жаргон. Словник. – К.:Критика, 2005. – 494 с.

УДК 378.14

Щолок О.Б.

### **ІНФОРМАЦІЙНО-НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ У ПРОЦЕСІ САМООСВІТИ**

*Провідним завданням сучасної вищої школи є формування особистості, здатної до самоосвіти впродовж життя. У статті визначаються характеристичні ознаки і виокремлюються структурні компоненти компетентності самоосвіти. Аналізується потенціал інформаційно-навчального середовища як чинника формування компетентності самоосвіти у майбутніх фахівців.*

*The main aim of a modern post-secondary education is to form the personality, capable to the self-education during the whole life. The article deals with the characteristic features and structural components of a self-educational competence. The potential of the information-educational environment as a factor of formation of a self-educational competence of future specialists is analyzed.*

Постановка проблеми. Головною метою підготовки фахівця у соціально-економічних умовах інформаційного суспільства стає не отримання кваліфікації у вибраній вузько спеціальній сфері, а набуття і розвиток певних компетентностей, які мають забезпечити можливість його адаптації в умовах динамічного розвитку сучасного світу. Знання виступають лише потенціалом, яким має володіти випускник вищого навчального закладу, а головним результатом освітньої підготовки є забезпечення ефективності його діяльності в конкретних умовах, тому одним із напрямів модернізації освіти є запровадження та реалізація компетентнісного підходу у навчанні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень дозволяє дійти висновку, що компетентнісний підхід в освіті сьогодні активно обговорюється та висвітлюється у працях як закордонних, так і вітчизняних вчених: Е. Ф. Зеєра, І. А. Зимньої, В. А. Кальпея, О. В. Овчарук, Дж. Равена, С. А. Ракова та ін. Використанню нових інформаційних технологій у навчальному процесі присвячені роботи Л. І. Білоусової, В. П. Безпалька, Д. Х. Джодасена, О. М. Довгялла, Ю. І. Машбиця, Є. С. Полата та ін. Окремі аспекти самоосвітньої діяльності в умовах інформатизації навчального процесу вивчали А. Л. Андреев, Е. А. Ганін, Г. Н. Серіков, Е. А. Шукліна та ін. Разом з тим ціла низка питань залишається на цей час малодослідженою: розгляд сутності компетентності самоосвіти і

шляхів її формування, аналіз впливу сучасного інформаційно-навчального середовища на самоосвітню діяльність майбутніх фахівців.

У ракурсі зазначених актуальних проблем знаходиться тема даного дослідження. Його метою є аналіз дидактичного потенціалу інформаційно-навчального середовища як чинника формування компетентності самоосвіти у студентів.

Виклад основного матеріалу. Важливим аспектом компетентнісно орієнтованої освіти є визначення стрижневих (ключових, базових) компетентностей, які є універсальними за своїм характером і мірою застосування. Їх вивченню та диференціації присвячені роботи В. І. Байденко, В. В. Дуднікова, В. І. Лозової, О. І. Пометун, Н. А. Селезньової, Г. В. Троцко, А. В. Хуторського, У. Хутмахера, С. Є. Шишова, Л. І. Фішмана та ін.

Під ключовою компетентністю розуміють здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності, ефективно розв'язуючи актуальні індивідуальні, професійні та соціальні проблеми [8: 65]. На думку Е. Ф. Зеєра, ключова компетентність містить міжгалузеві знання, уміння та здібності, які необхідні для адаптації особистості та її продуктивної діяльності [4]. Майже в усіх диференціаціях ключових компетентностей, що наводяться у психолого-педагогічних дослідженнях, вчені наголошують на важливості формування у студента вищого навчального закладу компетентності самоосвіти, яка б сприяла його самовдосконаленню, саморозвитку, активізувала готовність до самостійного отримання та поповнення знань. Наприклад, В. І. Байденко та Н. А. Селезньова [7: 23] до ключових відносять компетентність, що пов'язана із здатністю та бажанням неперервного здобуття освіти (освіта протягом життя) і є основною підтримкою професійної конкурентоспроможності, адаптаційного потенціалу людини. Деякі автори визначають самоосвітню компетентність як зорієнтовану на самореалізацію „готовність особистості до самостійного, систематичного, цілеспрямованого пізнання дійсності, освоєння соціального досвіду людства” [6: 33].

На нашу думку, компетентність самоосвіти майбутнього фахівця є складним інтегративним особистісним утворенням, яке зумовлює не лише готовність до самоосвітньої діяльності, а й реальну здатність ефективного її здійснення з метою самовдосконалення та професійного розвитку. В межах даної роботи виокремимо її характеристичні ознаки. За висловом Е. Ф. Зеєра, базові компетентності є багатофункціональними, багатомірними, надпредметними та міждисциплінарними [5: 26]. Можна припустити, що компетентності самоосвіти, як однієї з ключових, теж притаманні аналогічні характеристики:

- багатофункціональність (застосовується до розв'язання різних проблем у повсякденному, професійному та соціальному житті);
- багатомірність (поєднує пізнавальні, операційно-технологічні, емоційно-вольові та мотиваційні складові);
- надпредметність та міждисциплінарність (інтегрує в умовах освіти основи сучасного наукового знання, принципи і закономірності діяльності).

Крім того, цей перелік характеристик слід доповнити наступними:

- універсальність (має широкий спектр та міру застосування);
- об'ємність (являє собою широку концепцію в освіті та забезпечує зв'язок з актуальними проблемами з погляду особистості);
- інтелектуальна насиченість (спирається на сформованість мислення, інтелектуальних вмінь, вимагає значного розумового розвитку);
- інтегративність (мобілізує весь комплекс знань, умінь, досвіду, поведінкових відносин та цінностей для розв'язання конкретної ситуації);
- дієвість та практико-орієнтованість (проявляється у здатності до дії, спрямовується на результативність діяльності фахівця в конкретних умовах);
- соціальність (характеризує взаємодію людини із суспільством, формується й проявляється в соціумі).

У контексті нашого дослідження розглянемо сутність компонентів компетентності самоосвіти, беручи за основу самоосвітню діяльність. А. К. Громцева виокремлює

мотиваційний, цілепокладальний (орієнтаційний), процесуальний, організаційний, енергетичний та оцінювальний компоненти самоосвітньої діяльності та зазначає, що людина буде здатна до здійснення самоосвіти лише за умови оволодіння всіма вказаними взаємопов'язаними компонентами [3]. Зважаючи на багатомірність компетентності самоосвіти, ми виокремили такі її компоненти: мотиваційно-ціннісний, організаційний, процесуально-інформаційний та контрольно-рефлексивний.

Зміст мотиваційно-ціннісного компонента складає: внутрішня потреба у постійному оновленні і збагаченні знань, у самовдосконаленні, особистісні якості (наявність високого рівня активності, напруження пізнавальних, вольових та емоційних сил). Організаційний компонент включає організаційно-управлінські (самоорганізаційні) вміння та навички: визначення мети, планування самоосвітньої діяльності, створення оптимальних умов для самоосвіти, володіння раціональними прийомами організації розумової праці, вибір найефективніших з них для конкретної ситуації, раціональне використання бюджету часу для виконання різних видів наміченої роботи. У структурі процесуально-інформаційного компонента важливе місце займають вміння здійснювати самостійне пізнання, грамотно опрацьовувати інформаційні джерела, правильно і оперативно орієнтуватися в їх величезних об'ємах, вибирати головне, відповідне цілям самоосвіти, внутрішнім потребам особи тощо. Контрольно-рефлексивний компонент поєднує критичний самоаналіз та самооцінку наявних знань та вмінь, їх співвіднесення з тими, що потрібні для розв'язання поставленої проблеми, забезпечення адекватного здійснення самоорганізації навчання, визначення якості отриманих знань, з'ясування ускладнень у виконанні самоосвітньої діяльності, самоконтроль на всіх її етапах з можливою подальшою регуляцією та самокорекцією, розробка нових завдань для наступного циклу самоосвіти. У структурі компетентності самоосвіти всі компоненти є взаємопов'язаними та взаємозалежними.

Нині масово спостерігається ситуація, коли вчорашні школярі не взмозі пристосуватися до нових умов навчання у вищому навчальному закладі, де провідним видом діяльності стає самостійна робота, оскільки формуванню в учнів умінь і навичок, необхідних для активного самостійного набуття знань, приділяється недостатньо уваги. Запровадження ідей Болонського процесу у практику вищого навчального закладу висуває підвищені вимоги до самоосвітніх вмінь та навичок студентів, що зумовлює необхідність формування у них компетентності самоосвіти, починаючи з перших курсів навчання. Оволодіння самоосвітніми вміннями набуває особливого значення у зв'язку з тим, що організація сучасного навчального процесу на засадах кредитно-модульної системи спирається на наявність розвиненого інформаційно-навчального середовища.

Застосуванням та практичною розробкою інформаційно-навчального середовища займались М. І. Башмаков, А. А. Веряєв, В. І. Гриценко, В. А. Красильнікова, В. Ю. Лискова, О. А. Ракітіна, А. Я. Савельєва, І. К. Шалаєв та інші. За визначенням С. У. Гончаренка, інформаційно-навчальне середовище – це сукупність умов, які сприяють виникненню й розвитку процесів інформаційно-освітньої взаємодії між тими, хто навчається, викладачем і засобами нових інформаційних технологій, а також формуванню пізнавальної активності за умови наповнення компонентів середовища (різні види навчального, демонстраційного обладнання, програмні засоби й системи, навчально-наочні посібники тощо) предметним змістом конкретного навчального курсу [2].

Для того, щоб простежити вплив інформаційно-навчального середовища на формування компетентності самоосвіти, визначимо його дидактичні функції: інструктивно-організаційну, інформаційно-когнітивну, комунікативну та контрольно-координуючу.

Компетентності самоосвіти притаманний дієвий, практико-орієнтований характер, тому особливого значення для її формування набуває інструктивно-організаційна функція інформаційно-навчального середовища, яка полягає в тому, що студенту надаються повна інформація про порядок та умови організації навчального процесу, програми дисциплін, модулі, форми й графік контрольних заходів, терміни звітності, тематика ІНДЗ тощо. У середовищі забезпечується можливість самостійно вибрати комфортні для себе умови та

ритм занять, рівень оволодіння навчальним матеріалом, вибудувати освітню траєкторію, планувати власну самоосвітню діяльність, керувати нею, здійснювати самоменеджмент, що сприяє формуванню організаційного компонента компетентності самоосвіти. Основою роботи студента в інформаційно-навчальному середовищі є „його відносна свобода: він може здійснювати довільні (для даного середовища) дії, залишаючись в рамках потрібного інформаційного простору” [1: 6]. З іншого боку, добровільність є однією з характеристик самоосвітньої діяльності, тому організаційно-інструктивна функція інформаційно-навчального середовища також сприяє формуванню мотиваційно-ціннісного компонента компетентності самоосвіти.

Потужні інструментальні засоби нових інформаційних технологій стимулюють розвиток пізнавальної самостійності й активності студентів, дозволяють підвищити ефективність самоосвітньої діяльності студентів за рахунок автоматизації рутинних операцій введення, опрацювання, зберігання інформації, виконання технологічних операцій з об'єктами, що вивчаються, використання різних електронних довідників, мережі Інтернет, ілюстрованого матеріалу, вказівок до розв'язання тієї чи іншої проблеми. Інформаційно-когнітивна функція реалізується за рахунок різнорівневого, комплексного подання навчального матеріалу (курси лекцій, електронні підручники, довідники, посібники, посилання на Інтернет-ресурси), а також аналітико-синтетичних можливостей щодо вивчення явищ, науковості та наочності подання інформації, інтерактивності електронних засобів навчання, що сприяє насиченості самоосвітньої діяльності та полегшує її здійснення. Таким чином, інформаційно-когнітивна функція інформаційно-навчального середовища безумовно позитивно впливає на формування процесуально-інформаційного компонента компетентності самоосвіти.

Важливого значення для формування всього компонентного складу компетентності самоосвіти набуває комунікативна функція інформаційно-навчального середовища, яка полягає у реалізації можливості одержати оперативну консультативну допомогу, здійснювати обмін інформацією та співпрацювати з іншими учасниками навчального процесу.

Розвиток умінь контрольно-рефлексивного компонента компетентності самоосвіти можливий завдяки наявності системи контрольних завдань для самоатестації, вбудованих засобів автоматизованого тестування і відкритого доступу до електронного журналу (рейтингу). Контрольно-координуюча функція інформаційно-навчального середовища дозволяє оцінювати та порівнювати результати власної діяльності, аналізувати своє місце в рейтингу, що сприяє формуванню вмінь здійснювати рефлексію, самоконтроль і підвищує мотивацію до самоосвітньої діяльності. Це в свою чергу позитивно впливає на формування мотиваційно-ціннісного компонента компетентності самоосвіти.

Висновки. Провідним завданням вищої школи є формування особистості, здатної до самоосвіти впродовж життя. Підготовка майбутнього фахівця в контексті сучасних підходів до організації навчального процесу зорієнтована на наявність у студента самоосвітніх вмінь. Забезпечуючи умови для самоосвітньої діяльності, інформаційно-навчальне середовище позитивно впливає на формування компетентності самоосвіти як передумови самореалізації і самоствердження випускників вищих навчальних закладів у майбутній професійній діяльності.

#### **ЛІТЕРАТУРА:**

1. Башмаков М. И., Поздняков С. И., Резник Н. А. Информационная среда обучения. – СПб.: СВЕТ, 1997. – 400 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 367 с.
3. Громцева А. К. Формирование у школьников готовности к самообразованию: Учеб. пособие по спецкурсу для студентов пед. ин-в. – М.: Просвещение, 1983. – 144с.
4. Зеер Э. Ф. Психология профессионального образования: Учебное пособие. – Екатеринбург, 2000. – 368 с.

5. Зеер Э., Сыманюк Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования // Высшее образование в России. – №4. – 2005. – С. 23-30.
6. Кубракова Н. В. Формування самоосвітньої компетентності учнів в основній школі сільської місцевості // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. пр. / Редкол.: Т. І. Сущенко (відп. ред.) та ін. – Київ-Запоріжжя. – 2005. – Вип. 36. – 415 с.
7. Образовательный стандарт высшей школы: сегодня и завтра / Под ред. В. И. Байденко, Н. А. Селезневой. Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. – М., 2001. – С. 23-24.
8. Пометун О. І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти // Рідна школа. – 2005. – №1. – С.65-69.

**УДК 378**

**Яцула Т.В.**

## **ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО СТВОРЕННЯ ВЛАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИХОВАННЯ**

*Автор розглядає організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до створення власних технологій виховання. У статті висвітлюються аспекти реалізації нових підходів професійно-педагогічної підготовки. Також визначені знання, вміння і навички майбутнього вчителя, що є необхідними для вчителя-організатора дозвілля.*

*The author investigates organization-pedagogical conditions of future teacher's training for creation of their own technologies of upbringing. The aspect of realization of new approaches to professional-pedagogical training is shown in the article. Future teacher's knowledge, abilities and skills, which are necessary for the teacher-organizer of leisure time are also represented here.*

У сучасному виховному процесі діяльність учителя, якою б творчою вона не була, передбачає володіння технікою керування саморозвитком школярів. Необхідно осмислено активізувати й організувати особистісний розвиток учнів, їхню спрямованість на участь у розвиваючих ситуаціях виховання.

Проблеми професійної підготовки вчителя знаходяться в центрі уваги таких науковців, як: Є.С.Барбіна, М.В.Гриньова, О.В.Глузман, О.М.Пехота, В.А.Семиченко, Г.В.Троцько та ін.

Разом із цим питання підготовки майбутніх учителів до створення власних технологій виховання у сфері дозвілля школярів не знайшло відображення в наукових працях.

**Метою** статті є визначення організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до створення власних технологій виховання, за допомогою яких викладач зможе домогтися найбільшої ефективності навчання майбутніх учителів відповідно до цілей їх особистісної взаємодії зі школярами.

Цілями такої взаємодії виступають уміння майбутніх учителів моделювати зміст виховного процесу, систему взаємин між суб'єктами (тобто побудова виховної технології), удосконалювати свою методичну компетентність та рефлексивні здібності.

Ставлячи перед собою завдання підготовки студентів до опанування нової для них ролі – творця власних проектів виховної взаємодії, ми розуміли, що для його розв'язання необхідно сформулювати гуманістично орієнтоване мислення в майбутніх учителів. Гарантом розвитку такого мислення мають стати нові підходи до професійно-педагогічної підготовки вчителя.

У майбутніх учителів (у більшості, принаймні) педагогічне мислення заходиться під тиском стереотипів щодо розуміння педагогічної діяльності, що гальмує формування в них здатності до творчого мислення.